

MILLIY REALIYALARNI TARJIMADA AKS ETTIRISH VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI

Umrzoqova Munisa

Umarova Shaxnoza

Ergasheva Gulnoza

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari

Anotatsiya: *Milliy xos soʻzlar yoki realliklar va ularning tarjimada aks etishi mavzusini tanlashdan maqsad quyidagilardan iborat: Madaniy Oʻziga Xoslikni Oʻrganish: Har bir millatning oʻziga xos soʻzlari va realliklari uning madaniyatini, anʼanalarini va qadriyatlarini aks ettiradi. Tarjima Qiyinchiliklarini Tahlil Qilish: Milliy xos soʻzlarni tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va tahlil qilish, tarjimonlar uchun muhim tajriba boʻlishi mumkin. Madaniy Aloqalarni Rivojlantirish: Milliy xos soʻzlar orqali madaniy aloqalarni kuchaytirish, turli xalqlar oʻrtasida tushunishni va hurmatni oshirishga yordam beradi.*

Key words; *realiyalar, geografik realiyalar, etnografik, ijtimoiy-siyosiy realiyalar, leksik birliklar.*

NATIONAL WORDS OR REALIES AND THEIR REFLECTION IN TRANSLATION

Annotation. *The purpose of choosing the topic of national specific words or realities and their reflection in translation is as follows: Studying Cultural Specificity: The unique words and realities of each nation reflect its culture, traditions, and values. Analyzing Translation Difficulties: Identifying and analyzing the problems that arise during the translation of national specific words can be an important experience for translators. Developing Cultural Relations: Strengthening cultural connections through national specific words helps enhance understanding and respect between different peoples.*

Key words; *realies, geographical realities, ethnographic, socio-political realities, lexical units*

KIRISH:

Realiya soʻzi lotincha “realia” dan olingan boʻlib, u ashyoviy, haqiqiy degan maʼnolarni anglatadi. Lingvistik atamalar lugʻatida unga quyidagicha taʼrif beriladi: “Borliqdagi ashyoviy madaniyat natijasi, mumtoz grammatikada esa, muayyan mamlakatning davlat qurulishi, muayyan xalqning tarixi va madaniyatini ifodalovchi soʻzlar, muayyan tilda muloqot qilish xususiyatlarini ifodalovchi lingvistik birlik” deyiladi.

Realiya tarjimasi — bu maʼlum bir madaniyatga xos boʻlgan tushunchalar, obʼektlar, anʼanalar yoki urf-odatlarini boshqa tilga oʻzgartirish jarayonidir. Realiyalar

ko'pincha o'ziga xos atamalar, joy nomlari, milliy taomlar, kiyim-kechak turlari va boshqa madaniy elementlarni o'z ichiga oladi. Masalan, "beshik" so'zini ingliz tiliga "cradle" deb tarjima qilish mumkin, lekin bu so'zning o'zbek madaniyatidagi ma'nosi va ahamiyatini to'liq ifodalay olmaydi. Shuning uchun, bunday hollarda qo'shimcha izohlar yoki kontekst kiritish zarur bo'lishi mumkin.

Realiya tarjimasi, shuningdek, o'quvchilarga yoki tinglovchilarga boshqa madaniyatlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi va madaniy almashinuvni rivojlantiradi.

Tarjimada realiyalardan foydalanishning muhim tomonlari mavjud.

Avvalambor madaniy kontekstni saqlash. Realiyalar, o'sha madaniyatga xos bo'lgan an'analar, urf-odatlar va hayot tarzini aks ettiradi. Tarjima jarayonida ularni to'g'ri ifodalash, o'quvchiga madaniyatni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Keyingi o'rinda, tilning boyligini oshirish, Realiyalarni tarjima qilish orqali tilning leksik boyligi va rang-barangligi oshadi, bu esa tarjimonning mahoratini yanada kuchaytiradi. Shuningdek O'quvchining qiziqishini oshirish, Milliy realiyalar, o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi va ularni o'sha madaniyat haqida ko'proq bilishga undaydi. Tarjimaning aniqligi, Realiyalarni to'g'ri tarjima qilish, matnning ma'nosini to'liq yetkazish uchun zarurdir. Bu o'z navbatida, matnning mohiyatini yo'qotmaslikka yordam beradi. Madaniy almashinuvni rivojlantirish: Realiyalar orqali turli madaniyatlar o'rtasida ko'priklar yaratish, xalqaro munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, realiyalar tarjimada muhim rol o'ynaydi va ularning to'g'ri ifodalanishi tarjimaning muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi

Matnda realiyalarni aniqlash uchun bir nechta usullar va yondashuvlar mavjud. Quyida ba'zi tavsiyalar keltirilgan:

1. Kontekstni tahlil qilish: Matndagi kontekstni diqqat bilan o'rganing. Agar ma'lum bir so'z yoki ibora o'ziga xos madaniy yoki tarixiy ma'noga ega bo'lsa, bu realiya bo'lishi mumkin.

2. Madaniy konnotatsiyalar: Ba'zi so'zlar yoki iboralar o'z madaniyatida maxsus ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Ularni aniqlash uchun madaniyatni, urf-odatlarni va an'analarni bilish muhimdir.

3. O'ziga xos atamalar: Milliy taomlar, kiyim-kechak turlari, bayramlar, urf-odatlar va geografik joylar kabi o'ziga xos atamalar realiya sifatida ko'rilishi mumkin.

4. Tarixiy ma'lumotlar: Tarixiy voqealar yoki shaxslar bilan bog'liq bo'lgan so'zlar va iboralar ham realiyalarni tashkil etishi mumkin.

5. Izohli lug'atlar va manbalar: Agar matnda noaniq yoki tushunarsiz atamalar bo'lsa, izohli lug'atlar yoki boshqa manbalardan foydalaning.

6. O'quvchilarning madaniy tajribasi: O'quvchilarning o'z madaniyatiga xos bo'lgan tushunchalari yoki tajribalari matndagi realiyalarni aniqlashda yordam berishi mumkin. Bu yondashuvlar yordamida matndagi realiyalarni aniqroq aniqlash va tushunish mumkin.

Realiyalar turli turlarga bo'linishi mumkin. Quyida asosiy turlarini keltiraman:

1. Madaniy realiyalar: Mahalliy urf-odatlar, an'analar, bayramlar, san'at va adabiyot kabi madaniyatga oid tushunchalar.
2. Geografik realiyalar: Mamlakatlar, shaharlar, daryolar, tog'lar va boshqa geografik ob'ektlar bilan bog'liq tushunchalar.
3. Tarixiy realiyalar: Tarixiy voqealar, shaxslar, davrlar va ularning ta'siri bilan bog'liq tushunchalar.
4. Ijtimoiy realiyalar: Jamiyatdagi ijtimoiy strukturalar, sinflar, guruhlar va ularning o'zaro aloqalari.
5. Iqtisodiy realiyalar: Iqtisodiyotga oid tushunchalar, masalan, savdo, ishlab chiqarish, moliya va iqtisodiy tizimlar.
6. Tibbiy realiyalar: Sog'liqni saqlash, tibbiyot va kasalliklar bilan bog'liq tushunchalar.
7. Oziq-ovqat realiyalari: Mahalliy taomlar, ichimliklar va oziq-ovqat mahsulotlari bilan bog'liq tushunchalar.
8. Lingvistik realiyalar: Til va nutqning o'ziga xos jihatlari, jumladan, dialektlar va tilga xos atamalar.

Bu turlar bir-biri bilan bog'liq bo'lishi mumkin va bir matnda bir nechta realiya turlari birgalikda uchrashi mumkin.

Simyog'och³⁶³⁷– Elektr simlarini o'tkazish uchun yerga tik holatda o'rnatilgan baland yo'on xoda.

Poxol³⁸– Bug'doy sholi kabi boshqoqli o'simliklarning doni yanchib olingandan keyin qolgan quruq poyasi.

Xonaqoh³⁹ –Katta bino yoki uning asosiy xonasi.Diniy me'moriy inshootlardagi katta xona ziyoratchilar uchun qurilgan jamoatxonalar hujralar ham shunday ataladi .

Misvag ⁴⁰– Slvadora persica daraxtidan tayyorlangan tish tozalovchi novda.

Yaxtag ⁴¹– chopon

⁴²**Patir** –non turi.Ko'pincha yog' aralashtirib oshirilmagan xamirdan chekichlab tayyorlanadigan yupqaroq non.

O'rik qoqi ⁴³– o'rik mevasini quyosh nurlari ostida quritilgan shakli

Kashta⁴⁴ – (Forscha – chizilgan ,tortilgan amaliy bezak) San'atning keng tarqalgan turi igna bilan tikib tushirilgan gul tasvir naqsh.

³⁶ Cho'lpon."Kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02.(1bet).

³⁸ Cho'lpon."Kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02(1bet).

³⁹Cho'lpon."Kecha va Kunduz"”Toshkent.2016.22.02(10-bet).

⁴⁰ Cho'lpon .”Kecha va Kunduz “.Toshkent.2016.22.02.(15-bet).

⁴¹ Cho'lpon."Kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02.(19-bet).

⁴² Cho'lpon."Kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02.(23-bet).

⁴³ Cho'lpon."Kecha va Kunduz"”Toshkent.2016.22.02(52-bet).

⁴⁴ Cho'lpon."Kecha va Kunduz"”Toshkent.2016.22.02.(81-bet).

Yovvoyi darranda ⁴⁵- sutemizuvchi yirtqich ,vahshiy, hayvon ma'nosini anglatadi

Mahsi ⁴⁶- Mayin pishiq qo'y yoki echki terisidan tayyorlanadigan poshnasiz baland qo'njili poyabzal. Hozir kalta qo'njili turi ham mavjud .Tag charmi yalang qavat va yumshoq bo'lgani uchun kalish yoki kavush bilan kiyiladigan milliy oyoq kiyim.

Samovar ⁴⁷- choy qaynatishga mo'ljallangan ,suvxonaliva o'txonali ro'zg'or asbobi .Ayniqsa o'tgan arslarda juda mashxur bo'lgan va hozirgi kunga kelib ham to'y yig'inlarda suv qaynatish uchun ishlatiladi.

XULOSA

Shunday qilib, realliklarni o'rganish nafaqat individual, balki jamiyat darajasida ham muhim ahamiyatga ega. Realliklarni o'rganish jarayoni insonning atrof-muhitini, ijtimoiy munosabatlarini va o'zini anglashini chuqurroq tushunishga olib keladi. Bu jarayon tushunishni oshiradi: Atrofdagi voqealarni va jarayonlarni yaxshiroq anglash imkonini beradi. Qaror qabul qilishni yaxshilaydi: Haqiqiy ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi. Muammolarni hal qilishda yordam beradi: Yangi strategiyalar va yondashuvlar ishlab chiqishga imkon yaratadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A. E. Mamatov "Zamonaviy Lingvistika" 2019, Toshkent
2. Butayev Sh., Irisqulov A., Ing.-O'zb, O'zb-Ing. Lug'at. www.ziyouz.com kutubxonasi
3. Bakiyev F "Gid ekskursovodlik matnlarida ekvivalentsiz birliklar tarjimai" maqolasi, "Til, madaniyat, tarjima va muloqot" Respublika ilmiy-ommaviy konferensiyasi materiallari- Samarqand, 2016-2017 noyabr.
4. Bakiyev F. "Til, madaniyat, tarjima va muloqot" Respublika ilmiy-ommaviy konferensiyasi materiallari- Samarqand, 2016-2017 noyabr.
5. E.Ochilov "Badiiy tarjima masalalari"-Toshkent, 2014.
6. Cho'lponning " Kecha va Kunduz " Toshkent 2016.22.02

⁴⁵ Cho'lpon."Kecha va Kunduz" Toshkent.2016.22.02.(88-bet).

⁴⁶ Cho'lpon."Kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02.(111-bet).

⁴⁷ Cho'lpon."kecha va Kunduz".Toshkent.2016.22.02.(124-bet).